

Constantina BOGHICI

**ZONA DÂMBOVIȚEANĂ – VATRĂ SPIRITUALĂ
DE REFERINȚĂ A NEAMULUI ROMÂNESC
(EDIȚIA A II A)**

Constantina BOGHICI

**ZONA DÂMBOVIȚEANĂ – VATRĂ SPIRITUALĂ
DE REFERINȚĂ A NEAMULUI ROMÂNESC
(EDIȚIA A II A)**

**EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2014**

Referenți științifici:

Prof.univ.dr. Paul George Baidan – Universitatea din Pitești

Conf.univ.dr. Eugen Petre Sandu – Universitatea din Craiova

Copyright © 2014 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BOGHICI, CONSTANTINA

Zona dâmbovițeană : vatră spirituală de referință a neamului românesc /

Constantina Boghici. - Ed. a 2-a. - Craiova : Universitaria,

2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-14-0831-3

908(498-35 Dâmbovița)

Cuvânt introductiv

Lucrarea intitulată *Zona dâmbovițeană - vatră spirituală de referință a neamului românesc* s-a materializat în urma numeroaselor cercetări efectuate pe plaiuri dâmbovițene. Dacă prima ediție s-a axat mai mult pe aspectele etnografice din zona cercetată, ediția de față întregește tabloul fenomenelor tradiționale locale prin expunerea succintă a principalelor genuri și categorii muzicale ce încă se mai practică în spațiul dâmbovițean. Este necesar să precizăm faptul că din prima ediție a lucrării s-au eliminat câteva contribuții ce au aparținut domnului Marian Boghici (mărturii referitoare la existența elementelor etnografice zonale; primele culegeri de folclor dâmbovițean; obiceiuri și datini folclorice dâmbovițene). Deși nu toate obiceiurile se mai practică cu aceeași intensitate, s-au remarcat creații muzicale valoroase, atât din repertoriul familial (folclorul copiilor și pentru copii, obiceiurile familiale, obiceiurile calendaristice, dar mai ales cele din marile genuri vocale neocasionale cu formă liberă (balada, doina, cântecul propriu-zis) precum și muzica dansurilor populare.

Dintre genurile muzicale prezentate și analizate în lucrarea sus amintită se evidențiază ca inedite: bocetul cu caracter improvizatoric, unele tipuri ale obiceiurilor de primavară-vară (*Paparuda*, *Muma Ploii*, *Plugușorul* cântat specific Munteniei), balada, cântecul propriu-zis și doina dâmbovițeană ce se etalează prin tematică dar și prin puritatea modală, ceea ce conferă acestor categorii muzicale plasarea lor într-un fond etnomuzicologic și documentar valoros.

Autorul

I. Contextul istoric, geografic și etnofolcloric

1.1. Date istorice și geografice

Expunerea genurilor și categoriilor muzicale reprezentative pentru folclorul dâmbovițean n-ar putea fi făcută fără a prezenta contextul istoric, geografic, modul de existență și continuitatea de locuire a populației autohtone pe aceste meleaguri.

Zona geografică ce cuprinde județul Dâmbovița este așezată în partea central-sudică a țării, suprapunându-se bazinelor hidrografice ale râurilor Ialomița și Dâmbovița și Cricovul Dulce (cu afluenții lor) - ape ce fertilizează, deopotrivă, glia și lirica:

*Dâmboviță apă dulce
Cin' te bea nu se mai duce,
Ialomiță apa ta
Bună ca inima mea.*

Văile Dâmboviței și Ialomiței au constituit porți de trecere (Drumul mare, Drumul mocanilor, Ulița Vămii etc.) spre Ardeal contribuind la schimbul de valori materiale, spirituale și culturale cu celelalte provincii românești.

Relieful foarte variat este dispus în trei etape, ce se succed de la nord la sud; zona montană (central-nordică), succesiunea de dealuri și depresiuni (partea centrală a județului), Câmpia Înaltă a Dâmboviței și Ialomiței cu Câmpia de Subsitență a Titului. În acest spațiu geografic s-a conturat de-a lungul secolelor și mileniilor o civilizație autentică ce păstrează memoria culturală și materială a strămoșilor noștri.

Cercetările arheologice efectuate pe teritoriul județului Dâmbovița au demonstrat o continuitate neîntreruptă de locuire pe aceste meleaguri. Primele

indicii ale unei culturi materiale umane locale datează din paleoliticul inferior - unelte de silex - descoperite în zona satelor Ionești și Puntea de Greci (partea sud-estică a județului din perioada anterioară anilor 35.000 î.Hr.).

În paleoliticul superior (cca. 35.000-1.000 î.Hr.) aria și numărul descoperirilor cresc, atât în zona menționată mai sus, cât și la Potlogi, Morteni și Butimanu.

Perioada istorică următoare (paleoliticul superior, neoliticul) sunt atestate documentar prin așezări de tip Gumelnița care constau în locuințe de suprafață, prevăzute cu podină de lut, pereți de lemn lipit cu pământ și vetre, așezate pe terasele înalte ale Ialomiței, ceea ce atestă faptul că

Vas cultură Gumelnița, Ionești
2.900 – 2.700 î.Hr.

aici existau așezări stabile de agricultori (Corbii Mari, Croitori, Ionești, Moara din Groapă, Morteni, Odobești etc.). Descoperirile culturii Glina s-au situat pe terasele râurilor Ialomița, Ilfov, Tinoasa, Nucetul, Racovița etc., reținând atenția cele de la: Băleni, Brăteștii de Sus, Butimanu, Văcărești, dar și cele din zona subcarpatică: Runcu, Bărbulețu, Voinești. Comunitățile de agricultori și păstori ai culturii Glina vor fi baza formării unei noi culturi “Tei” ce este considerată ca prima cultură tracică și care cuprinde întreg teritoriul județului Dâmbovița, din zona de câmpie, zona colinară și subcarpatică până aproape de munții Bucegi. S-au făcut descoperiri la: Vișina, Broșteni, Puntea de Greci, Morteni, Pierșinari, Nucet, Butimanu, Cătunu, Băleni, Brătești, Cazaci, Pucioasa, Fieni, Glodeni, Dealu Mare etc.

Epoca fierului, definește cultura materială și spirituală a tracilor ce marchează primele trăsături caracteristice ale uniunilor de trib în spațiul carpato-pontic dunărean;

Următoarele etape istorice sunt marcate de prezența tezaurelor monetare (Brâncoveanu, Găești, Cojasca, Urseiu, Căprioru, etc). Cucerirea romană a

marcat sinteza etno-culturală a celor două civilizații geto-dacică și romană, care în urma unui complex proces de etnogeneză a dus la formarea și cristalizarea poporului român (ultimele secole ale mileniului I).

Odată încheiat procesul de etnogeneză, poporul român a simțit nevoia formării unor formațiuni politice proprii, menite să-i conserve identitatea neamului, în prima jumătate a secolului al-XIII-lea fiind menționată existența „țării lui Seneslau”, formațiune politică ce se pare că ocupa cea mai mare parte a județului Dâmbovița.

Prin constituirea statului medieval românesc, Țara Românească, se remarcă, atât documentar, cât și arheologic, printr-o intensă locuire pe teritoriul actualului județ. Cercetările arheologice au evidențiat existența unor așezări medievale la: Brăteștii de Jos, Cazaci, Băleni, Ungureni, Văcărești, Valea Voievozilor, Mărcești, etc., care gravitau în jurul capitalei, Târgoviște, (atestată în jurul anului 1390, chiar dacă tradiția ne duce către anul 1300).

În habitatul rural medieval au existat un număr foarte mare de localități în zona de nord și sud a Târgoviștei, statisticile arătând că numai pe Valea Ialomiței (zona de nord a reședinței domnești) se găseau concentrate peste un număr de peste 650 de localități, ceea ce reprezenta aproximativ 38% din numărul localităților existente în Muntenia secolelor al-XIV-lea și al-XV-lea.

Chiar dacă, în secolul al-XIV-lea, sunt puține documente care să cuprindă date referitoare la aceste localități, înscrisurile aparținând perioadei următoare conțin știri despre sate care au existat demult, atestând astfel vechimea unor așezări din zonă.(hrisoavele întocmite de cancelaria lui Matei Basarab). Începând cu secolul al-XV-lea datele referitoare la existența localităților rurale se înmulțesc.

În urma analizei hărții actuale a județului Dâmbovița se constată spre exemplu, că nici una din localitățile de pe malul drept al Ialomiței menționate în lucrare, nu a dispărut de-a lungul secolelor, demonstrând astfel o continuitate neîntreruptă de locuire în acest spațiu geografic.

În continuare am „radiografiat” evoluția celor mai reprezentative tipuri de așezări din zona colinară dar și cea de câmpie a ținutului dâmbovițean – sate moșnenești și sate mănăstirești, vetre folclorice cu o bogată încărcătură istorica de tip material, spiritual, cultural.

1.2. Elemente etnografice specifice: ocupații, meșteșuguri, portul

Cultivarea plantelor a avut un rol deosebit de important în viața locuitorilor zonei, alături de creșterea animalelor, surse ce le-au asigurat un trai îndestulător, astfel că din cele mai vechi timpuri s-au cultivat atât terenurile fertile din câmpia dâmbovițeană cât și dealurile sau zonele muntoase mai sărace. Cultivarea speciilor de cereale autohtone (grâul, meiul), a plantelor textile (inul, cânepa) din care se confecționau (manual iar mai târziu “la război”) obiecte de îmbrăcăminte, velințe, ștergare, într-un cuvânt, tot ceea ce era necesar țăranului pentru a-și duce traiul zilnic. Pomicultura a reprezentat o permanență specifică zonei colinare a județului fiind o principală sursă de venituri, ocupație ce și-a pus amprenta asupra modului de viață în cadrul gospodăriei țăranesti și a arhitecturii zonale (aparitia unor construcții specifice cu anexe pentru depozitarea și prelucrarea produselor pomicole: pivnițe, magazii, cuptoare etc.). Această îndeletnicire a contribuit la crearea unor meșteșuguri specializate în prelucrarea lemnului: vase, oli, recipiente de uz casnic, cel mai important fiind dogăritul. Și astăzi sunt renumite butiile și butoaiele confecționate pe valea Ialomiței. Creșterea animalelor și păstoritul s-au dezvoltat intens în strânsă legătură organică cu agricultura, animalele fiind folosite în toate activitățile economice, în transport, ca sursă de materii prime (lână, piei) ca sursă de alimentație, dar și ca monedă de schimb pe piețele externe (Imperiul Otoman și Centrul Europei). Păstoritul a devenit ocupația principală a mocanilor, ceea ce a marcat viața materială și spirituală a locuitorilor din zona montană. Viticultura, albinăritul, prelucrarea laptelui, prelucrarea legumelor și fructelor, exploatarea resurselor

subsolului, prelucrarea lemnului, țesutul și prelucrarea lânii, prelucrarea pietrei, a pieilor de animale completează paleta largă a preocupărilor locuitorilor ținutului dâmbovițean, păstrând astfel tradiția anterioară pe care o duc mai departe din generație în generație. Nu pot fi omise manufacturile existente în jurul capitalei Țării Românești (sec al-XVII-lea, XVIII, XIX) și care făceau concurență sticlăriei provenite din Polonia.

Bogăția vieții materiale dezvoltate în Țara Românească a favorizat construirea unei numeroase rețele de drumuri locale dar și a celor care făceau legătura cu celelalte provincii românești („drumul cel mare al Văii Ialomiței”, „Calea cea mare”). Existența bâlciurilor, a târgurilor situate în diferite localităților ale regiunii, precum și „Târgul din Afara” ce funcționa la Târgoviște au atras numeroși negustori din țară și străinătate, au asigurat schimbul de valori materiale și spirituale cu alte provincii românești și cu țări străine, cu care Țara Românească avea legături comerciale.

Primele elemente referitoare la costumele populare dâmbovițean datează de la sfârșitul secolului al-XIX-lea și aparțin lui Carol Popp de Szathmary ale cărui cromolitografii și desene descriu costumele țărănești zonale, ce este confecționat în gospodăria țărănească și se compune din: zeghea de lână, cămașa, izmenele din cânepă, ștergarele și ciorapii.

Costumul popular dâmbovițean păstrează elemente specifice locale (gheba, scurteica, vâlnicul, cămașa bărbătească cu fustă) dar s-a îmbogățit și cu influențe ale zonelor folclorice limitrofe ce se regăsesc în coloritul costumației (Teleorman) sau ornamentația fotei și a iciei. Cu toate acestea se poate afirma că portul popular zonal se remarcă prin valoare artistică, linie elegantă, compoziție ornamentală și cromatică diversă.

Costum tradițional-zona colinară

Alături de arhitectura care se încadrează în caracteristicile zonelor geografice (de câmpie și subcarpatice), arta populară locală este sugestivă prin textilele de interior (ștergare, covoare, peretare) cu un conținut bogat în forme geometrice și o cromatică armonioasă care redau o atmosferă personală interioarelor țărănești.

Referitor la existența elementelor etnografice zonale mulți călători străini au consemnat mărturii de ordin etnofolcloric, au vorbit despre oamenii locului, despre portul lor, despre meșteșugurile practicate de aceștia, despre obiceiurile, instrumentele și muzica oamenilor de pe aceste meleaguri (Francesco della Vale (1532), Franco Sivori (1581), Pierre Lesclapier (1574), Matei Strykowski (1574-1575), Stefan Szamosközi (1570-1612) Paul de Alep, etc).

Creațiile folclorice receptate astăzi reprezintă doar vârsta contemporană a celui mai străvechi strat al culturii noastre, ce a fost cuprins în culegeri atât de personalități culturale locale cât și de cercetători folclorici de talie națională și internațională. Primele culegeri de folclor dâmbovițean au fost întocmite de Nicolae Scurtescu, Grigore Tocilescu, Stan Negoescu, M. Teodorescu, I. Negoescu, N. Păsculescu. Aceștia li se alătură personalități marcante ale culturii românești precum: Ov. Densusianu, B.P. Hașdeu, E. Văcărescu, V. Popovici, C. Brăiloiu, G. Breazul.